

कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केल्यास देण्यात येणाऱ्या मोबदल्यात सुधारणा करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सार्वजनिक आरोग्य विभाग

शासन परिपत्रक क्र.कृनिश-२००७/प्र.क्र.१९७/०७/कु.क.१

संश्लेष, मुंबई-४०००३२

दिनांक : १८ डिसेंबर, २००७

- वाचा:-** १) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.कु.क.का-२००६/प्र.क्र.५२/कु.क.३, दिनांक १ ऑगस्ट, २००६
२) केंद्र शासनाचे अ.शा.पत्र क्र.N.११०१९/२/२००६-TO/Plg., दिनांक २९-१०-२००६

प्रस्तावना :- देशाच्या वाढत्या लोकसंख्येवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी भारत सरकार व राज्य शासनांकडून वेळोवेळी अनेक योजना व उपाययोजना करण्यात येत आहेत. यासाठी भारत सरकारच्या आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाने निर्मितीकरण शस्त्रक्रिया करून घेणाऱ्या व्यक्तींना त्यांच्या मजुरीची नुकसान भरपाई म्हणून रोख मोबदला व शस्त्रक्रियेच्या अनुषंगाने करावयाच्या खर्चासाठी प्रोत्साहनात्मक अनुदान देण्याची योजना घालू केलेली आहे. सदर योजनेसाठी राज्य शासनाकडून देखील मोबदला म्हणून रोख रक्कम दिली जाते. भारत सरकारने कुटुंब नियोजन योजनेअंतर्गत देण्यात येणा-या मोबदल्यात प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या दिनांक २९.१०.२००७ च्या पत्राद्वारे सुधारणा केली आहे. या योजनेत सुधारणा केल्यानुसार आता कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केल्यास पुरुषांसाठी रुपये १,५००/- व स्त्रीयांसाठी रुपये ३,०००/- एवढ्या रकमेचे बँकल जाहीर केले आहे. या योजनेतून द्यावयाच्या मोबदल्यामध्ये भारत सरकारने केलेल्या सुधारणेनुसार सुधारित मोबदला देण्याची कार्यवाही राज्य शासनांनी करावी असे कळविले आहे. भारत सरकारच्या सूचनेनुसार राज्य शासनाच्या योजनेत सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक:-

भारत सरकारने कुटुंब नियोजन योजनेतर्गत शस्त्रक्रिया केल्यावर द्यावयाच्या मोबदल्यात केलेल्या सुधारणेनुसार राज्य शासनाकडून राबविल्या जाणाऱ्या संयुक्त कुटुंब नियोजन योजनेत पुढे नमूद केल्याप्रमाणे सुधारित मोबदला देण्यास या शासन परिपत्रकाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे.

ROTA/H-1938(500-01-2008)-1

अ) शासकीय आरोग्य संस्थेत कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केरुपावर द्यावयाचे आर्थिक लाभ
(रुपयांत)

कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रियेची पध्दत				
स्वयंपूर्वी बाध	पुरुष नसबंदी (सर्व लाभार्थ्यासाठी)	स्त्री नसबंदी (फक्त बीपीएल/ एससी/एसटी लाभार्थ्यासाठी)	स्त्री नसबंदी (फक्त पारिद्वय रेवेन्यूील लाभार्थ्यासाठी)	शेरा
लाभार्थ्यांना मोबदला	११००	६००	२५०	कुटुंब नियोजन
प्रवर्तक (अवृत्त व पारंपुराया कमण्योसाठी)	२००	१५०	१५०	शस्त्रक्रिया करण्यास अर लाभार्थी
औषध व सलमपट्टी	५०	१००	१००	रक्त-हून प्रवृत्त
सर्जन / तज्ञाची फी	१००	७५	७५	ह्माल्यास
भूलतज्ञाची फी	-	२५	२५	प्रयत्नकास देय
स्नायु मर्म / परिचारिका	१५	१५	१५	असलेली
आ.टी.तंत्रज्ञ/ मदतनीस	१५	१५	१५	रक्कम
भ्रमपरिहार	१०	१०	१०	लाभार्थ्यास
शिबीर व्यवस्थापन	१०	१०	१०	देण्यात यावी.
एकूण-	१५००	१०००	६५०	

ब) शासन मान्य अशासकीय आरोग्य संस्थेत / स्वयंसेवी आरोग्य संस्थेत कुटुंब नियोजन

शस्त्रक्रियासाठी सुद्धा सौध्यांना द्यावयाचा आर्थिक लाभ.

कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रियेची पध्दत	संस्थाना द्यावयाची रक्कम	प्रवर्तक	एकूण
पुरुष नसबंदी (सर्व लाभार्थ्यासाठी)	१३००	२००	१५००
स्त्री नसबंदी (बीपीएल/एससी/एसटी लाभार्थ्यासाठी)	१३५०	१५०	१५००

२. मंदर अनुदानाचा विनियोग खालील बाबींवर करण्यात येऊ नये-

- अ) कर्मचारी कुंदाचे पेंशन
- ब) प्रवासभत्ता, दैनिक भत्त्याची अदावगी
- क) बोधकाम कार्यक्रमा
- ड) कार्यालयीन उपकरणांची (संगणकाचे हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर्ससह) आणि फर्निचर खरेदी
- इ) वाहनांची खरेदी
- ई) वाहनांसाठी पेट्रोल, तेल, वगण आणि त्यांचे परिक्षण
- उ) इमारतीचे परिक्षण

३. कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया करण्यासाठी प्रत्येक गटाकरिता / तालुक्याकरिता किमान २ खाजगी रुग्णालये अधिकृत करावीत. जर एखाद्या गटात / तालुक्यात एकच खाजगी रुग्णालय पात्र असेल तर नजिकच्या गटामधील / तालुक्यातील अधिकृत खाजगी रुग्णालयाचा उपरोक्त प्रयोजनासाठी वापर करावा. दर्जेदार आरोग्य सेवा उपलब्ध होण्यासाठी एखादेखा अधिक खाजगी आरोग्य संस्था अधिकृत करण्यात यावा.

४. पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेबाबतीत मान्यता प्राप्त खाजगी / स्वयंसेवी संस्थांसाठी प्रती केस रु.१,५००/- एवढे अनुदान देय होईल यापैकी रु.१,३००/- हे संस्थेसाठी व रु.२००/- हे प्रवर्तक व पाठपुरावा करणाऱ्या ए.एन.एम. / अंगणवाडी सेविका / मदतनीस, अशा किंवा लिक वर्कर इत्यादि यांना देय होईल. दारिद्र्य रेषेखालील आणि अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या स्त्री लाभार्थ्यांनी जर मान्यता प्राप्त खाजगी आरोग्य संस्थेत नसबंदी शस्त्रक्रिया केल्यास त्या खाजगी आरोग्य संस्थेस रु.१,३५०/- व प्रवर्तकास रु.१५०/- एवढे अनुदान देय होईल.

५. कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया ही शासकीय संस्थेत करावी की, मान्यता प्राप्त खाजगी संस्थेत करावी याचा निर्णय लाभार्थ्याने स्वतः घ्याव्याचा आहे. परंतु लाभार्थ्याने जर कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया ही मान्यता प्राप्त खाजगी आरोग्य संस्थेत केल्यास त्याला कोणतीही रक्कम मोबदला म्हणून देय होणार नाही. पण सदर मान्यता प्राप्त खाजगी रुग्णालयात त्याला संपूर्ण आरोग्य सेवा मोफत मिळेल. जर लाभार्थी स्वतःहून शस्त्रक्रियेसाठी मान्यता प्राप्त खाजगी संस्थेत गेला तर त्याला प्रवर्तकाला देय होणारा आर्थिक मोबदला देण्यात यावा.

६. मान्यता प्राप्त खाजगी / स्वयंसेवी संस्थांमध्ये पुरुष नसबंदीसाठी लाभार्थ्यांचे वय हे कमाल ४५ वर्षे एवढे असावे. त्याच्या यशाची खात्री करण्याची जबाबदारी ही संबंधीत संस्थेची तसेच प्रवर्तकाची राहिल.

७. सर्व मान्यता प्राप्त खाजगी / स्वयंसेवी संस्थांनी सर्व पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया, दारिद्र्य रेषेखालील तसेच अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमातीच्या लाभार्थ्यांच्या शस्त्रक्रिया ह्या मोफत कराव्यात. या संस्थेत लाभार्थ्याने शस्त्रक्रिया केल्यावर लाभार्थ्यास कोणताही मोबदला मिळणार नाही. सर्व मान्यताप्राप्त संस्थांनी त्यांच्या संस्थेला शासन मान्यता असल्याचे प्रमाणपत्र, संस्थेमार्फत देण्यात येणाऱ्या सोयीसुविधा, शस्त्रक्रिया

करण्यास कोणतीही ही येतरी जाणार नाही आणि प्रजनकांश देय असलेला मोबदला इ. धाबतचा सविस्तर तपशील दर्शविणाऱ्या फक्त अरोग्य शस्त्रक्रिया करणारे जागी लागणे बंधनकारक राहिल. दारिद्र्य रेवेरील व अनुसूचित जाती-जमातीतील स्त्री नसलेल्या शस्त्रक्रियेच्या अवतीत त्यांना मोफत सेवा देण्याचे कोणतेही योजन नाही. आरोग्य संस्थांचा राहणार नाही.

८. कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया करताना अधिवृत्त खाजगी / स्वयंसेवी संस्था यांनी कोणत्याही प्रकारची फी व वावराची व औषधी खर्चाची मांडी घेतल्याही शक्यताही शक्य लाभार्थ्यांकडून घेत नये.

९. आरोग्य संस्थेत कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया करणाऱ्यासाठी तज्ञांची सेवा उपलब्ध नसल्यास खाजगी तज्ञांची सेवा अधिकृत केल्यास अशा खाजगी तज्ञांना प्रत्येक पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेसाठी रु १००/- व प्रत्येक स्त्री नसबंदी शस्त्रक्रियेसाठी रु ८०/- याप्रमाणे मोबदला देण्यात यावा. तसेच कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रियेसाठी या शिबीर आयोजित केले असले तर अशा शिबीरात स्थानिक बंधिरीकरण तज्ञांची कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रियासाठी सेवा उपलब्ध नसल्यास तर शस्त्रक्रियेच्या वेळी ऑपरेटिंग रूम नसबंदी यांनी लाभार्थ्यांचे बंधिरीकरण केल्यास मोबदला देण्यात यावा. देय असलेली फी ही ऑपरेटिंग रूम नसबंदी यांना देय होईल.

१०. अनुदान प्रदान करण्याची पद्धती - मान्यता प्राप्त खाजगी / स्वयंसेवी संस्थांमध्ये सर्व पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया करून घेऊ. भौतिकशास्त्रा व्याख्यासाठी तज्ञांचे दारिद्र्य रेवेरालील / अनुसूचित जाती / जमाती मधील स्त्री नसबंदी शस्त्रक्रिया करून घेण्याच्या व्यवस्थेसाठी रुग्ण आरोग्य संस्था देय असलेल्या अनुदानाबाबतचे कृपण (Voucher) मिळता आरोग्य अधिकारी / जिल्हा शल्यचिकित्सक / देशकीय आरोग्य अधिकारी / महानगरपालिका / मनसबंदी यांचेकडून प्राप्त करून ते शस्त्रक्रियेस देण्याची जबाबदारी ही ए.एन.एम. / आरोग्यवादी सेविका / मदतनीस, अशा किंवा जिक चर्कर / स्वतंत्र रुग्णालयांची राहिल. तथापि शस्त्रक्रिया करून देण्यासाठी रुग्णाकडून घेतलेल्या लाभार्थ्यांना जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा शल्यचिकित्सक, महानगरपालिका / मनसबंदी आरोग्य अधिकारी यांनी मोफत सेवेसाठी कृपण देण्याची व्यवस्था करावी. मान्यता प्राप्त आरोग्य संस्थेत शस्त्रक्रिया झाल्यावर दराचा व कृपण देशकीय अधिकारी, प्राथमिक आरोग्य केंद्र, आरोग्य, आरोग्य सहायक, वेशफीय आरोग्य अधिकारी, हेल्थ पोस्ट, महानगरपालिका व शल्यचिकित्सक यांना सकार केल्यावर त्या आरोग्य संस्थेत अनुदान देण्यात यावे. सदर कार्यक्रमासाठी रुग्ण कल्याण समितीकडे किंवा रुग्ण मोबदला केंद्रात कुटुंब कल्याण व आरोग्य सोसायटी यांनी अग्रिम अनुदान उपलब्ध करून देयावे. या भागातूनही संबंधित देशकीय अधिकारी / आरोग्य / शल्य चिकित्सक यांना रुग्ण कल्याणच्या खात्याकडून वरील एवढ्यासाठी शक्य काळासाठी अधिकार देण्यात येत आहेत. असे स्पष्ट करण्यात येते की, अशा शक्य काळासाठी शक्य काळासाठी आवश्यकता राहणार नाही.

११. राज्य शासनाकडून मोबदला देण्याबाबत निर्गमित केलेला शासन निर्णय क्र.रुक्क-२००१/६६६/प्र.क्र.१३३/६६ म.३, दि.१३ नोव्हेंबर,२००२ मध्ये केलेली तरतुद यापुढे दारिद्र्य रेवेरील लागू ठरविल्याने कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केल्यावर त्यांना देण्यात येणारे रुग्ण कल्याण अनुदान राहिल. केंद्र शासनाकडून देण्यात येणाऱ्या मोबदला व्यतिरिक्त राज्य शासनाकडून पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया केल्यावर देय असलेला रु.३५१/- एवढा मोबदला यापुढे देय राहील.

१३. या सुधारित योजनेची अंमलबजावणी दि.१ नोव्हेंबर, २००७ पासून करण्यात यावी. सधर योजनेंतर्गत द्यावयाची प्रोत्साहनात्मक रक्कम अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे यांनी तातडीने जिल्हा / गट व प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावर वितरीत करावी. त्याचप्रमाणे या योजनेकरिता प्राप्त निधी व प्रत्यक्ष खर्च याबाबत नियमित लेखा परिक्षण करावे. तसेच कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केलेल्या एकूण केसेसपैकी किमान १० टक्के केसेसची नमुना तपासणी व Random पद्धतीने तपासणी करावी. याबाबतचा अहवाल अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे यांनी भारत सरकारला व राज्य शासनाने नियमित मादर करावा.

१४. या बाबीवर होणारा राज्य शासनाकडील खर्च मागणी क्र.आर-१ मुख्य लेखाशिर्ष २२११ कुटुंब कल्याण, १०१- नुकसान भरपाई-पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना-(०१) (०२) पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेसाठी प्रोत्साहनात्मक मोबदला (२२११ ०५१७) या खाली दर्शवून मंजूर तरतूदीतून करावा. केंद्र शासनाभार्जत द्यावयाचा मोबदला हा एन.आर.एच.एम. / राज्य आर.सी.एच.मोसायटीला केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या निधीमधील प्लेव्हडी पूल मधून करावा.

हे शासन परिपत्रक दित्त विभागाच्या आदेश क्र. डि.एफपी-११७१/६४२/९, दि.१९ मार्च १९७१ अन्वये दिलेल्या अधिकाराचा वापर करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(श्री. मी. वी. चव्हाण)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति

मा.मंत्री /मा.राज्यमंत्री (आरोग्य) यांचे स्वीय सहाय्यक

संचालक, आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे-१.

प्रधान सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव (आरोग्य व कु.क.) यांचे स्वीय सहाय्यक, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

आयुक्त (कुटुंब कल्याण) यांचे स्वीय सहाय्यक, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

उपसंचालक, आरोग्य सेवा, विभागीय मंडळे (सर्व)

विभागीय आयुक्त (सर्व)

आयुक्त, महानगरपालिका प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

जिल्हाधिकारी (सर्व)

संचालक, महानगरपालिका प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

प्राध्यापक, विभागीय कुटुंब कल्याण प्रशिक्षण केंद्र, नाशिक / पुणे / औरंगाबाद / नागपूर.

अधिष्ठाता / अधिष्ठाक, शासकीय कान्तालय (सर्व)
जिल्हा शल्यचिकित्सक, सामान्य रुग्णालय (सर्व)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिवह (सर्व)
जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिवह (सर्व)
मुख्याधिकारी, नगरपालिका (सर्व)
वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी, महानगरपालिका (सर्व)
विशेष अधिकारी, कुटुंब कल्याण युनिट, बृहन्मुंबई महानगरपालिका,
एक दक्षिण विभागीय कार्यालय, परब, मुंबई.
महानगरपालिका -१/२, म. राज्य (लेखा परिक्षा / लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई / नागपूर
अधिवसन व लेखा अधिकारी, मुंबई.
निवासी लेखापरिक्षा अधिकारी, मुंबई.
जिल्हा कोषागार अधिकारी (सर्व)
सचिव, भारत सरकार आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालय (कु.क.विभाग), निर्माण भवन,
नवी दिल्ली-११० ०११.
विभागीय संचालक (कुटुंब कल्याण) भारत सरकार, ८४/२, पर्वती, १ ला मजला,
दर्पण बिल्डिंग, सहकार नगर-२, पुणे-४११ ००१.
सर्व सह सचिव / उपसचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
नियड नस्ती, कार्यासन कु.क.१.